

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 26. grudna (decembra) 1849.

List 52.

Ali žito žéti ali kositi?

Pri vprašanji: ali bolj nêse žito žeti ali kositi? razsodi nar več velikost zemljiša.

Gotovo je, če se žito kositi da, de se veliko manj delavcov potrebuje, in de se delo hitrejši opravi. Na velicih kmetijah in kjer so delavci dragi, gré tedaj kôsa pred sêrpam.

Pri manjših kmetijah pa, kjer gospodar s svojo družino žetev lahko opravi, kjer ni treba dražih ženic plačevati, gré pa sêrp pred kôso.

Se vé, de se ne da poleženo žito kositi, ampak žeti.

Če je pa gotovo in sploh znano, de se s kosó delo veliko hitrejši opravi, in veliko dnine prihrani, vunder še nihče ni práv na tanjko povédal, koliko znêse dobiček žitniga košenja v primeri žetve, kér se ima tudi na marsiktere druge reči gledati, kakor na izpadanja zêrnja, na ložji vezañje snopov, de ni treba požetiga žita z grabljami vkup spravljati i. t. d.

De bi tedaj razloček med košnjo in žetvijo žita natanjko zvedil, sim dal en oral ozimine réži požeti, en oral pa pokositi. Povedati moram, de je réž na obéh njivah enako stala.

Na tanjko sim vse stroške pri prvim in drugim delu prerajtal, in razloček je bil, de mi je košnja réži 27 grošev dobička več vérgla memo žetve.

Ta dobiček že na majhnim prostoru, natanjko prerajtan, spričuje, de je boljši, žito kositi kakor žéti. Naj bi tudi manjši kmetije tega popolnoma v nemar ne pušale!

Odpravljena tlaka bo marsikteriga posestnika v njegov lastni dobiček primorala, de bo dal žito kositi in ne žeti, kakor se to že v več deželah godí.

Agrikola (v Oecon. N.)

Kakó kevžeh, smolíko in pljučnico pri konjih ozdravljati.

(Konec.)

Naši bravci zdej vedó sedež kevžha, smolíke in pljučnice, in poznajo nekoliko njih naturo. Vediti pa nadalje morajo, de, če te bolezni predolgo terpé, se preveržejo v druge, ki se teško ali clo ne dajo ozdraviti. Če kevžeh in tako imenovana nedolžna smolíka (gutartige Drüse) čez 2 ali 3 tedne terpíte, greste te bolezni radi v nevarno in nalezljivo smolíko, od ktere je le ena stopnja — in konj postane smerkov (rotzig). Prasadna pljučnica pa, če se o 3 ali k večimu o 5 dnéh ne potolaži, in če se kri, ki pljuča vtopiti žuga, s pušanjem iz pljuč ne spravi, se preverže v mnoge bolezni, ki po prisadu nastopijo, kakor: pljučna terdina, pèrsna vodenica, pljučna gnjilína, černi prasad.

Zdravnik je vselej bolezni bolj vesel, če je nova in še le malo dni terpí; vstraši se je pa, če že delj časa terpí; in zakaj to? Zató kér prasad (Entzündung), če je ravno hud, se da vselej lože vkrotiti in ozdraviti, kakor njegovi nasledki.

Kakšne pa so znamenja prisada sploh?

Prasad sploh ima 5 znaminj, če ni hud, — če je pa hud, ima 6 znaminj.

1. znamenje prisada je, de je prisadni del bolj rudeč; — 2. znamenje je, de je bolj vroč; — 3. znamenje je, de je boleč; — 4. znamenje je, de je otekel, in 5. znamenje je, de prisadni del svojih natornih opravil ne opravlja takó, kakor jih v svojim zdravim stanu opravlja, postavim: oči ne vidijo, noga šepa, želodec ne kuha i. t. d.

Če prisadni del pred našimi očmi leží, je lahko te znamenja spoznati; je pa prisadni del v životu skrit, je že več zdravniške vednosti potreba, de se te znamenja razločijo in spoznajo.

Če je prasad hud, stopí k imenovanim peterim znamenjem še šesto — namreč vročnica (Fieber). Znamenja vročnice so: živina postane klaverna, žalostna: pobesi ušesa; jed ji práv ne diši; blato in voda ne gré poredama od nje; večidel nastopi mraz, po mrazu pa vročina po celim truplu ali le po nekterih krajih života, drugi so merzli, — žila bije veliko hitrejši, namesti 40krat v eni minuti bije 50, 60, 70, 80 — clo 100krat in še večkrat po sili bolezni.

Kevžeh in smolíka sta navadno brez vročnice, — pljučnica pa je vselej z vročnico sklenjena.

Kakó se spozná smolíka? — Smolíka v začetku kaže vse znamenja prisada: žlezna koža v nosnicah je čez in čez bolj rudeča in gorka, zató je tudi sapa, ki iz nosnic pride, bolj vroča, — kér žlezna koža nosnic bolj ali manj oteče, se sliši, de konj težji diha; v prvim nastopu prisada postanejo nosnice suhe in nič mu ne pride iz vnetih nosnic; kmalo pa se začne, večidel iz obéh nosnic, žleza cediti, ki je v začetku bolj redka, po tem od dné do dné bolj gosta, in večidel o 10 — 14 — 21 dnéh spet neha.

Kmalo pa, ko je začela žleza iz nosnic teči, so začele bezgavke med čelustmi prisadno otekati; bezgavke so tedej otékale, bolj ali menj; so vroče, in boleče, takó de konj tudi ne terpí rahliga ošlatovanja. Kakih 5, 7, 10 dni je prasad v bezgavkah, po prisadu pa, če ni bilo moč otekljine razdeliti, se začnú bezgavke gnojiti, se prederó ali jih zdravnik predère. Vse to samo po sebi ni nič hudiga, če sta le v nosnicah prasad in žlezljina jenjala. Če tudi kaka medčelustna bezgavka terda ostane, ne dé to konju nič; le znamenje je, de je konj smolíko prestal, ktera pa konja večkrat napasti zamore.

To so poglavitne znamenja takó imenovane nedolžne smolíke; sicer se pa tudi primeri, de včasih